

дження регіональних економічних процесів, у тому числі реформування регіональної структури, що забезпечує їх наукову вартість і позитивні практичні результати.

Список використаної літератури

1. Чужиков В. І. Економіка зарубіжних країн. [Електронний ресурс] / В. І. Чужиков. – Режим доступу : <http://finance-library.com.ua/article.php?book=63&article=4376>
2. Дін Хуаньфен. Цюйюй фачжань лілунь хуейгу (Огляд теорії регіонального розвитку) / Дін Хуаньфен // Шенчаньлі яньцзю. – 2005. – № 1.
3. Ду Лімін. Цюйюй цзінцзі туншоу фачжаньде кегуань цзічу (Об'єктивна основа стійкого розвитку регіональної економіки) / Ду Лімін, Ден Лін // Кайфа яньцзю. – 2005. – № 4.
4. Ся Цзянцзін. Цюйюй цзінцзі сетяо фачжань чженце яньцзю (Дослідження із скоординованого розвитку регіональної економіки) / Ся Цзянцзін // Кецзі цзіньбу. – 2007. – № 12.
5. Чжунго цюйюй цзінцзі фачжань чжаньлюе сюань (Добірка стратегій економічного розвитку регіонів Китаю) / [за ред. Ху Піна]. – Пекін : Гайге чубаньше, 1994.
6. Лі Чанчунь. Фачжань Сібунь тесе чаньсе, туйцзінь мінцзю туаньцзе шиє (Розвивати особливе виробництво на Заході Китаю, сприяти справі згуртування національностей) / Лі Чанчунь // Цзінцзі яньцзю. – 2010. – № 4.

Адреса для листування:
02217, м. Київ, вул. Закревського, 7/82.
Ел. адреса: vvalentyn@mail.ru

Стаття надійшла до редколегії
23.10.2012 р.

УДК 339

С. О. Бондар – студентка V курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;
М. С. Єфімчук – студентка V курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;
Г. І. Коваль – старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Антикризова стратегія Європейського Союзу

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

Проаналізовано наслідки економічної кризи для країн Європейського Союзу та особливості антикризової політики, що реалізувалася впродовж останніх трьох років і на національному, і на наднаціональному рівнях спільноти.

Ключові слова: економічна криза, антикризова стратегія, Європейський Союз.

Бондарь С. О., Ефимчук М. С., Коваль Г. И. Антикризисная стратегия Европейского Союза. Рассмотрены последствия экономического кризиса для стран Европейского Союза и особенности антикризисной политики, что реализовывалась на протяжении последних трех лет и на национальном, и на наднациональном уровнях сообщества.

Ключевые слова: экономический кризис, антикризисная стратегия, Европейский Союз.

Bondar S. O., Yefimchuk M. S., Koval G. I. The Anti-Crisis Strategy of the European Union. The consequences of the economic crisis for the European Union and especially the anti-crisis policy, which was implemented over the last three years both at the national and supranational levels of community are analyzed.

Key words: economic crisis, Anti-crisis Strategy, the European Union.

Постановка наукової проблеми та її значення. Глобальна економічна криза кинула виклик економічній та грошово-кредитній політиці Європейського союзу і викрила слабкі елементи механізмів поточної міждержавної координації.

© Бондар С. О., Єфімчук М. С., Коваль Г. І., 2012

Означена проблема ґрунтовно розглядалася в періодичних виданнях, на тематичних конференціях та міжнародних зустрічах. Потрібно зазначити таких авторів: О. Галиць, М. Головнін, К. Кравченко.

Мета статті – проаналізувати наявні наслідки кризових явищ у країнах ЄС та заходи, що проводили уряди країн для їх нівелювання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Фінансова та макроекономічна нестійкість, які виникли за роки перед кризою, значно збільшили уразливість економіки Євросоюзу. Як наслідок, фінансові системи ЄС мали дефіцит бюджету на рівні 7 % ВВП, а рівень боргових зобов'язань перевищив 80 % ВВП [2, 72].

Реакцією на виклики економічної кризи стали системні заходи з боку ЄС, спрямовані на зменшення впливу негативних факторів та забезпечення стійкого економічного розвитку.

У жовтні 2008 р. криза заявила про себе в країнах ЄС повною мірою. 27 листопада 2008 р. Комісія направила до Ради проект «Плану економічного відновлення ЄС», який було затверджено в грудні. У документі говорилося, що ситуація, яка склалася, є «справжнім викликом для урядів й інститутів» ЄС і що країни-члени повинні разом протистояти рецесії.

План ґрунтувався на двох опорах. Перша – стимулювання споживчої довіри й розширення попиту. Комісія запропонувала, щоб країни-члени в екстреному порядку виділили на це 200 млрд євро (1,5 % ВВП). Друга опора – посилення конкурентних позицій Євросоюзу. Для цього було розроблено стратегію «розумних» інвестицій, яка передбачала вкладення останніх у підвищення ефективності використання енергії та енергозбереження, розвиток чистих технологій, а також у розвиток дослідницької інфраструктури. Головними принципами плану були солідарність та соціальна відповідальність. Зокрема, йшлося про заходи, спрямовані на збереження робочих місць, про допомогу в зайнятості звільненим працівникам, зниження цін на енергію та надання інтернет-послуг соціально незахищеним верствам населення.

4 березня Комісія прийняла документ, що ознаменувався як «Сприяння економічному відновленню». Якщо грудневий план був націлений на те, щоб стабілізувати темп рецесії і створити умови для пожвавлення економіки, то тут ставилося завдання посилити координацію дій між країнами-членами та домогтися переходу до стадії підйому [4]. Документ містив широку програму реформування фінансового сектору, він уточнював і корегував методи, направлені на підтримання споживчого попиту, ріст інвестицій та збереження або створення нових робочих місць.

Грудневий план перебував в руслі стратегії стійкого розвитку й включав широкий спектр заходів довгострокового характеру, а також зниження енергоємності економіки й розвиток чистих технологій. Березневий план на його фоні виглядав більш практичним і сфокусованим. У цьому була основна суть колізії антикризової політики Євросоюзу. З одного боку, він намагався розв'язати завдання довгострокового укріплення позицій угруповання у світі, особливо на фоні інтенсивного росту економік Китаю, Індії та інших нових індустріальних країн. З іншого боку, унаслідок обмежених компетенцій і потреби продемонструвати швидкий, соціально значущий результат своїх дій, ЄС змушений був різко обмежити коло пріоритетів.

Фактично найбільшого успіху Євросоюзу вдалося досягнути в аспекті стабілізації фінансових ринків. Більшість держав-членів здійснили масштабні програми допомоги банківському сектору, підвищили державні гарантії із вкладів, посилити нагляд за банками й страховими компаніями. Органи ЄС ґрунтовно оцінили причини кризи, розроблення колективних рекомендацій і нових стандартів.

Комісія запропонувала змінити існуючу архітектуру ЄС й створити Європейську раду із системних ризиків (ESRB), яка здійснює макроекономічний нагляд за ситуацією на всіх сегментах фінансових ринків для попередження повторення фінансових криз, запобігання або пом'якшення системних ризиків, сприяння безперебійного функціонування внутрішнього ринку та забезпечення сталого вкладу фінансового сектору в економічне зростання. Також засновано Європейську систему фінансового нагляду (ESFS) на базі реорганізації комітетів, котра забезпечує координацію дій національних наглядових органів та розробляє нові стандарти в цій області [9]. Ця мережа заснована на принципах партнерства, гнучкості, солідарності й спрямована на зміцнення довіри між національними органами фінансового контролю.

Із початку кризи Євросоюз виділив на підтримку реального сектору і населення загалом близько 400 млрд євро, що еквівалентно 3,3 % його сукупного ВВП. Левову частку цих коштів вклали національні уряди. Фінансовий вклад ЄС виглядав набагато скромнішим. Так, по лінії регіональної політики у 2009 р. вирішено провести авансові платежі на суму 6,26 млрд євро з Фонду об'єднання,

Європейського фонду регіонального розвитку та Європейського соціального фонду. У результаті загальна сума річних виплат із цієї частини бюджетної програми ЄС зростає з 5,0 до 11,25 млрд євро. Одночасно було відмінено правило про обов'язкове сумісне фінансування проектів національними адміністраціями. У червні Європейський інвестиційний банк зробив заяву про готовність збільшити річні обсяги кредитування проектів, що проводяться в державах ЄС і країнах-кандидатах, зі звичайних 45 млрд євро до 60 млрд євро [3]. Органи ЄС прийняли декілька документів, що стимулюють розвиток «розумних технологій», у тому числі широкополосних мереж, енергозберігаючих та екологічно чистих технологій.

Держави-члени зробили значні заходи з підтримки Європейського фінансового сектора. У період між жовтнем і серпнем 2009 р. Комісія затвердила загалом 3,7 трлн євро – еквівалентно 31,4 % від ВВП – заходи державної допомоги фінансовим установам. Близько 3 трлн євро державних гарантій було надано європейським банкам 18 держав-членів у рамках програм, схвалених Комісією у вересні 2009 р.

Основні інструменти політики, використані на етапі кризового регулювання для сприяння стабілізації фінансової системи ЄС, такі:

1. Для покращення умов кредитування та забезпечення функціонування грошового ринку ЄЦБ та інші центральні банки з моменту початку фінансової кризи зробили повторні ін'єкції ліквідності. Паралельно із цим було здійснено зниження процентних ставок (мінімальна ставка з основних операцій рефінансування зменшена до 3,25 %; відсоткова ставка за кредитом овернайт знижена до 3,75 %; відсоткова ставка за депозитами овернайт знижена до 2,75 %).

2. Для розв'язання фінансових проблем ліквідності платоспроможним банкам ЄС, узгодженими діями Європи було розпочато програму, у якій лідери ЄС зобов'язалися надати протягом перехідного періоду і на відповідних комерційних умовах, прямо або побічно, гарантії уряду, страхування, або аналогічну угоду на середньострокову перспективу (до п'яти років).

3. Для зміцнення довіри клієнтів до фінансової системи і сприяння створенню рівних умов Комісія запропонувала ухвалити термінові законодавчі зміни в жовтні 2008 р., які набули чинності в березні 2009 р. Мінімальний розмір страхування вкладів було підвищено від € 20 000 до € 100 000 у всіх державах-членах.

4. Комісією викладені принципи, які регулюють застосування правил державної допомоги вразливим фінансовим установам. Конкретні вказівки були опубліковані для держав-членів, зокрема участь у банківському гарантуванні та рекапіталізації, у розробленні структурної перебудови і заходи щодо полегшення тягаря активів.

5. Комплексний пакет реформ для створення більш міцної фінансової системи в майбутньому. Основні розглянуті напрями такі: нагляд і контроль, структура винагороди у фінансовому секторі й нормативні прогалини в правових системах, сегменти ринку, які мають вирішальне значення для раціональної діяльності сектору [8].

Ця криза стала для ЄЦБ справжнім випробуванням на стійкість. Повною мірою можна стверджувати, що головний банк зони євро витримав його й зумів значно укріпити свій авторитет і всередині ЄС, і на світовій арені. Для стабілізації становища ЄЦБ застосував серію активних дій, частина з яких проводилась у тісній координації з грошовими владами США, Японії, Великобританії, Швейцарії та деяких інших країн.

Основним каналом антикризової політики ЄЦБ стали операції на відкритому ринку. Саме вони дали змогу забезпечити платоспроможним банкам безперервний доступ до ліквідності. Як відомо, для реалізації головної цілі ЄЦБ – підтримання стабільності цін у зоні євро – використовують ставку рефінансування, а операції на відкритому ринку проводять, щоб забезпечити належне функціонування грошових ринків у зоні євро. За рахунок таких операцій ЄЦБ максимально наближає ринкові ставки до ставки зі щотижневих тендерів ЄЦБ, а точніше – до об'явленої мінімальної ставки з кожного конкретного щотижневого тендеру [7].

Лідери країн Євросоюзу усвідомили, що наявна антикризова система, представлена ЄСМ (Європейським стабілізаційним механізмом), досить дорога і не стимулює країни, які отримали фінансову допомогу, покращувати своє фінансове становище.

Чинна система, яка буде працювати до 2013 р., представляє собою Фонд обсягом 440 млрд, яким будь-який член євросони може скористатися в разі виникнення проблем без особливих зобов'язань.

Новий постійний ЄСМ стане чинним у 2013 р. і буде складатися з двох рівнів. Перший рівень буде схожий на поточний ЄСМ – Стабілізаційний фонд, покликаний допомогти країнам у разі низької ліквідності. Однак під час виникнення серйозних проблем уключається другий рівень ЄСМ, який ґрунтується на поточній стратегії МВФ і буде реалізовуватися спільно із цією організацією. Згідно із запропонованою схемою, країни, які потребуватимуть допомоги, будуть зобов'язані взяти на себе суттєві зобов'язання щодо розв'язання нинішніх проблем через жорстку бюджетну і фіскальну політику.

Крім цього, одним із ключових нововведень ЄСМ буде Положення про колективні дії. Спільна антикризова стратегія (САС) має на увазі зобов'язання міноритарного власника облігацій у разі технічного дефолту (або порівнянних із ним проблем) погодитися з планом реструктуризації, затвердженим більшістю власників облігацій.

САС уже працює в США і Великобританії. Це нововведення дасть змогу лідируючим країнам ЄС, які, зазвичай, і є найбільш великими власниками держоблігацій інших країн ЄС, розробляти найефективніші способи стабілізації фінансової ситуації, ігноруючи приватних інвесторів. Погоджений ЄСМ підвищує довгострокову стабільність у євросоні та змушує слабкі країни бути більш відповідальними за свої фінанси, зокрема бюджетний дефіцит і банківську систему. Прийняття нових принципів ЄСМ уже враховано ринками і не матиме серйозного впливу на них [6].

Антикризові заходи Іспанії, Греції та Португалії заводять у глухий кут, адже рецесія, яка поглиблюється, спричиняє зниження внутрішнього попиту, а це ще більше послаблює спроби уряду зменшити дефіцит бюджету.

За словами економіста брокерської компанії InterMoney Хосе Карлоса Діеса, щоб зрозуміти іспанську економічну реальність, слід дивитися на подорожчання внутрішніх послуг, де спостерігається застій та дефляційний тиск.

Іспанія у першому кварталі пережила другу кризу після 2009 р., і, за прогнозами, економіка країни продовжуватиме скорочення до 2013 р., оскільки споживачі та підприємці урізають витрати, а криза євросоні підриває впевненість інвесторів.

9 жовтня 2012 р. європейські міністри економіки та фінансів на зустрічі в Люксембурзі схвалили так званий постійний Європейський механізм фінансової стабільності – 500-мільярдний антикризовий фонд, покликаний рятувати проблемні країни євросоні від дефолту і який замінить нинішній, тимчасовий фонд порятунку. Із цього рахунку Греції, Ірландії та Португалії вже виділили близько 200 млрд євро.

Як передбачають, голови міністерств фінансів та економіки держав Євросоюзу в Люксембурзі також мають намір погодитися з послабленням умов суворої програми бюджетних заощаджень для Португалії та обговорити введення податку на фінансові трансакції. Згідно зі змістом офіційних матеріалів цього засідання, щодо інших розбалансованих економік, а саме Греції та Іспанії, жодних рішень не очікується.

Тим часом у Греції ось уже другий місяць тривають переговори влади з кредиторами від ЄС та МВФ щодо подальшого оздоровлення державної казни взамін на нові транші грошової допомоги. За свідченням грецького прем'єра Антоніса Самараса, без подальшого кредитного траншу до кінця листопада його країна може оголосити перший у євросоні дефолт.

Згідно з останніми прогнозами експертів Міжнародного валютного фонду, економіка євросоні цього року продовжить падіння. Скромне, майже непримітне зростання, може відновитися тільки наступного року. За свідченнями експертів, скорочення економічних показників європейського грошового союзу напряму залежить від політики, спрямованої на повернення довіри світових інвесторів, утраченої за роки так званої «боргової кризи» [7].

Підбиваючи підсумки, слід відзначити, що у Європі поширилася справжня криза ліквідності. Вона представляла серйозну загрозу для економіки регіону, оскільки у Європі саме банківські депозити й банківські позики являються найбільш важливими інструментами кредитування реального сектору. Наприкінці 2007 р. обсяг виданих і непогашених кредитів приватному сектору склав 145 % ВВП зони євро, тоді як, наприклад, у США це відношення дорівнювало 63 %. Не випадково ЄЦБ кинув усі зусилля на стабілізацію грошових ринків та відновлення механізмів кредитування.

Досвід, отриманий головним банком зони євро в ході поточної кризи, безумовно, сприяє розвитку його грошово-кредитного інструментарію й підвищує його стійкість щодо майбутніх коливань кон'юнктури.

Роблячи загальні **висновки**, потрібно звернути увагу на деякі нові тенденції та стратегічні завдання, які вимальовуються на фоні сучасної кризи й антикризових заходів Європейського Союзу.

Сьогодні країни ЄС переживають найглибший за всю післявоєнну історію економічний спад. Його особливістю є те, що він перебуває в стані зрілої глобалізації, а це створює для ЄС і нові можливості, і нові виклики. Це ставить перед Євросоюзом завдання якнайшвидшого оформлення нової економічної стратегії, котра була б адекватною досягнутій стадії інтеграції та новій ролі ЄС у світі. Якщо на перших етапах свого розвитку ЄС переважно займався негативною інтеграцією – усуненням бар'єрів на шляху руху факторів виробництва всередині угруповання, то тепер йому належить максимально розгорнути розпочаті проекти позитивної інтеграції, які дали б можливість створити нову якість загального економічного простору. Для цього Брюсселю і Франкфурту потрібно не тільки консолідувати наявні напрямлення економічної політики ЄС, а й зробити так, щоб вона почала реально працювати на економічний ріст та стійкий розвиток.

Події останніх місяців із новою силою ставлять питання про відповідність економічного й політичного союзу в ЄС. Криза чітко показала, що можливості Євросоюзу приймати заходи швидкого реагування й реально впливати на соціально-економічний стан у країнах-членах украй обмежені. Причиною цього є відсутність в інститутах Євросоюзу повноважень, властивих вищим органам федеративних держав. Украй складний розподіл зон відповідальності між країнами-членами й наднаціональними структурами, а також довгий і заплутаний процес прийняття рішень заважають Євросоюзу діяти рішучо, вчасно та ефективно.

Зусилля всього світу нині спрямовані на пошук більш ефективних шляхів економічного відновлення. Країни-світові лідери суспільними зусиллями намагаються розробляти та пропонувати найбільш ефективні інструменти. Так, Спільною декларацією саміту провідних країн світу G-20 затверджено п'ять напрямів здійснення антикризових заходів:

- відновлення довіри, економічного зростання та зайнятості;
- посилення контролю та регулювання фінансової системи;
- підвищення капіталізації та реформування міжнародних фінансових інститутів;
- сприяння розвитку світової торгівлі та міжнародних інвестицій, уникнення протекціонізму;
- забезпечення всебічного, сталого відновлення та формування «зеленої економіки».

Саме цими антикризовими методами доцільно скористатися країнам Європейського Союзу для виходу з кризи, а також розробити власну програму поживлення ділової активності та економічного відродження.

Список використаної літератури

1. Галиць О. Вдосконалення банківської діяльності в контексті євроінтеграційних процесів / О. Галиць // Зб. пр. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. – Чернівці : [б. в.], 2006. – Вип. 7 : Економічні науки. – С. 177–182.
2. Головнін М. Вплив фінансової глобалізації на грошово-кредитну політику: теоретичні аспекти і реакція на фінансові кризи / М. Головнін // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 67–78.
3. Європейський комітет статистики : щокварт. зб. стат. даних фін. сектору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.eu.int>
4. Звіт Єврокомісії по економічному прогнозу на 2008–2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/economy_finance/thematic_articles/article13288_en.htm
5. Кравченко К. Європа на голодному пайку – <http://www.news.finance.ua/ua/2/0/all/2010/11/25/218155/>
6. Лідери ЄС змінять антикризову стратегію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://opad.org.ua/index.php?newsid=2507>
7. Міністри фінансів ЄС далі у пошуках довіри світових ринків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24733270.html>
8. Офіційний сайт Європейського Центрального банку: Пріоритети та заходи з подолання кризи в банківській сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecb.int>
9. Представництво Європейського Союзу в Україні: Річні звіти евро комісії за 2009–2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/delegations/ukraine>
10. Світова фінансова криза і можливі наслідки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://http://www.glavred.info>
11. Eurostatistics Data for short-term economic analysis [Electronic resource]. – Issue number 01/2011. – Access mode : http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-BJ-11-001/EN/KS-BJ-11-001-EN.PDF

Стаття надійшла до редколегії
15.10.2012 р.